

Ajánlás

A Bara Júlia – Béres Mária – Gyöngyössy Orsolya – Kelemen Éva szerzői négyes arra vállalkozott, hogy a csongrádi Szent Rókus-templom történetét bemutassa. Ezt nagymértékben indokolja, hogy ez a terület Csongrád egykori vára alatt foglal helyet, mely a suburbium központi részét képezte. Így hát a templom történetén keresztül Csongrád történetének egyik legfontosabb helyszínével ismerkedhetünk meg. Bár a csongrádi várból ma már semmi sem látható, maga a földrajzi táj a domborzati viszonyokkal, a Körös bele-torkollása a Tiszába, a Tisza kanyarulata a múltat ismerő ember számára föld alatt rejtőző, történelmi értékű épületek maradványait sejteti. Erre a szemmel látható érdekes földrajzi elhelyezésre Gyöngyössy Orsolya is kitér a „Papok, templomszolgák és hitélet Csongrád–Belsővárosban” című írása első bekezdésében. A Belsővárost egykor a Tisza és annak bökényi árterülete vette körül, minek következtében egy földsávon keresztül lehetett megközelíteni ezt a városrészt.

A templom történetét többen vizsgálták, és keletkezését tekintve egymástól eltérő véleményre jutottak. A források szerint az építtető Károlyi Sándor volt, aki Csongrád földesura és az újonnan épült templom kegyura volt. A templomot eredetileg Nagyboldogasszony tiszteletére benedikálták. Szent Rókus, Szent Sebestyén és Szent Rozália tiszteletére a temetőben – a mostani Nagyboldogasszony plébániatemplom mellett – építettek kápolnát. A mostani Nagyboldogasszony-templom elkészülte után (1769) a régi templom jelentős mértékben romlásnak indult. A Szent Rókus, Szent Sebestyén és Szent Rozália kápolna 1784-ben történt lebontása után került sor a kápolna főoltárának átvitelére a mai Szent Rókus-templomba. A plébániatemplom kegyura a Károlyi család maradt, a Szent Rókus-templomról pedig ezek után a város gondoskodott. 1818-ban tornyot emeltek a templom elé. 1866-ban megszűnt a temetkezés a templom körül. 1905-ben a templom helyzete oly módon rendeződött, hogy tulajdonosa Csongrád városa, örökös használója pedig a katolikus egyház lett.

A templomtörténet régészeti és épületgeológiai szempontú vizsgálatát Béres Mária és Kelemen Éva mutatják be tanulmányukban. Ebben kitérnek arra, hogy a régészeti feltárás során megvizsgálták a talajt, amelyre a templom épült, továbbá megvizsgálták a köveket is, melyek a templom talapzatában találhatók. Mindezek alapján egyértelművé vált, hogy ennek a templomnak nincs középkori előzménye. Ez a tény a lakosság körében csalódáshoz vezetett, mivel az épületet ősi eredetűnek tudták. A kövek vizsgálata lehetőséget ad arra is, hogy az építkezéshez szükséges anyagok útját végig kísérje az ember. Az építőanyagok között talán a legérdekesebb az édesvízi mészkő.

Szintén kiemelkedő Bara Júlia tanulmánya, amelyben a létező források alapján alaposan és igényesen számba veszi a templom művészettörténeti jellemzőit: alaprajzát, homlokzatát, a falainak színezését, valamint részletesen felsorolja a berendezési tárgyakat is. A szerző a klasszikus források felhasználásával (*Visitatio Canonica*, *Historia Domus*) ezt a feladatot nagyon jól megoldotta. Csongrád speciális helyzete, hogy a Szent Rókus-templom ismételt használatba vétele előtt a klenódiumokat és paramentumokat nyilván menteni akarták, ezért azokat átvitték a mostani Nagyboldogasszony-templomba, majd pedig néhány valószínűleg visszakerült a Szent Rókus-templomba.

Külön fejezet foglalkozik a Szent Rókus-templom hitéletével, ahol képet kapunk arról is, hogy miként éltek az emberek a Belsővárosban, a település egykori központjában. A Tisza adta lehetőség fontos volt az életükben, mely a halászatban és a hajózásban rejlett. Az asszonyok pedig ügyes konyhakertészek voltak, akik piaci kofaként is tevékenykedtek nemcsak Csongrádon, hanem másutt is. Ezt elősegítette a vízi úton való szállítás lehetősége is. Gyöngyössy Orsolya az udvarlás és a házasság szokásait is bemutatja, amelyből azt a következtetést vonja le, hogy a Belsőváros zárt társadalmi egység maradt.

Bár idővel a mostani Nagyboldogasszony-templom lett a plébániatemplom, a belsővárosiak ragaszkodtak a Szent Rókushoz, ezért az egyik csongrádi káplánnak különös gondja volt a templom ellátása, ahol a 19. század első felében már minden nap volt szentmise. A liturgiákat kellő ünnepélyességgel tartották. A hívek is buzgón adományoztak a templom javára. Ez a buzgalom a 19. század második felében megcsappant, majd ismét újraéledt. A hitélet ébren tartása hozta elő a ferencesek letelepítésének igényét, amely a piroskavárosi templom építésével meg is valósult. Ez tette lehetővé a tanyán élő hívek könnyebb lelkipásztori ellátását is.

Egy hely történetének szakrális elemei is vannak. Ez Csongrádon különösképpen érvényes a Mária tisztelet miatt is, melynek legutolsó, országos jelentőségű megnyilvánulása az 1947-ben tartott csongrádi Tiszai Mária-napok voltak, melyet Mindszenty József bíboros-hercegprímás, esztergomi érsek személyes jelenlétével is megtisztelt.

A török hódoltság után rendeződő ősi település magja viszont a mostani Szent Rókus-templom volt. Mivel a templommal kapcsolatban sokféle hagyomány és jelentős érzelmi kötődés is él, ezért a szerzők munkája nagyon fontos tájékozási pontként szolgál. Ezt a cél szolgálja a feldolgozás sokféle szempontja, mely nemcsak az írott források alapján történik, hanem a szájhagyományt, a tárgyi emlékeket is számba veszik. Fontos része a műnek a tárgykatalógus és a képmelléklet, amelyek részleteikben is számba veszik a templom gazdag történetének tárgyi lenyomatait.

Csongrád egykor a Váci Egyházmegyéhez tartozott, annak jelentős települése, plébániája volt. Ezért az egyházmegye történetének feltárásához is jelentős segítséget nyújt a szerzők most kiadásra került munkája, melyet jó szívvel ajánlok az olvasók figyelmébe.

Recommendation

The authors, Júlia Bara, Mária Béres, Orsolya Gyöngyössy and Éva Kelemen set out to present the history of the Saint Roch church in Csongrád. This is to a great extent justified by the fact that the site on which the church stands was once occupied by the fortress of Csongrád that constituted the centre of the suburbium. In this way, through the history of the church, we also learn about one of the most important places in the history of Csongrád. Although there are no visible remains of the Csongrád fortress, the physical geography of the area, its topography with the confluence of the Körös and Tisza rivers and the bend of the Tisza river reveal to those with a knowledge of history the probable location of buildings of historical value hidden underground. Orsolya Gyöngyössy also refers to this obviously interesting geographical location in the first paragraph of the chapter titled "Priests, lay assistants and religious life in Csongrád Belsőváros". Belsőváros (Inner Town) was once surrounded by the Tisza and its Bökény flood plain, meaning that this part of the town could be approached only along a narrow strip of dry land.

A number of people have investigated the history of the church, and have reached differing opinions on its age. According to the sources it was built by Sándor Károlyi who was the landowner of Csongrád and holder of the advowson of the newly built church. The church was originally blessed in honour of the Virgin Mary. A chapel was built in the cemetery – beside the present parish church of Our Lady – in honour of Saints Roch, Sebastian and Rosalia. After the present church of Our Lady was completed (1769), the old church began to fall into decay. After the chapel of Saints Roch, Sebastian and Rosalia was demolished in 1784 the chapel's main altar was moved to today's Saint Roch church. The Károlyi family continued to hold the advowson of the parish church, while the municipality provided for the maintenance of the Saint Roch church. In 1818 a tower was added to the front of the church. In 1866 burial around the church was ended.

In 1905 the situation of the church was settled: the municipality of Csongrád became its owner and the Roman Catholic church its user in perpetuity.

The essay by Mária Béres and Éva Kelemen presents their archaeological and architectural geological investigation into the history of the church. They describe how, in the course of the archaeological exploration they examined the soil on which the church is built, as well as the stones in its foundations. Their findings made it clear that the church has no mediaeval antecedent. This fact disappointed the local people who had thought that the building had very old origins. Examination of the stones also made it possible to trace the path of the materials used for the construction. Perhaps the most interesting of the building materials is the freshwater limestone.

Also of great interest is the essay by Júlia Bara who drew on existing sources to take careful stock of the church's art historical characteristics: its layout, facade, the colouring of the walls, and a detailed list of its furnishings. The author made good use of classic sources (*Visitatio Canonica*, *Historia Domus*) for this task. The situation of Csongrád is unusual in that before the Saint Roch church was brought back into use, efforts were obviously made to salvage the treasures and vestments: they were transferred to the present church of Our Lady and later a few of them were probably returned to the Saint Roch church.

A separate chapter deals with the religious life of the Saint Roch church, giving a picture of how people lived in the Inner Town that was once the settlement only. The opportunities for fishing and shipping offered by the Tisza were an important part of their life. And the women were skilled market gardeners, who sold their produce in Csongrád and elsewhere. They also took advantage of the possibility of transporting their goods on the river. Orsolya Gyöngyössi also presents the courtship and marriage customs, drawing the conclusion that Belsőváros remained a closed social unit.

The present church of Our Lady became the parish church but because the residents of Belsőváros nevertheless clung to Saint Roch, one of the Csongrád chaplains was appointed to pay special attention to the church and mass was said there daily in the first half of the 19th century. The liturgies were held with appropriate solemnity. The faithful also donated generously to the upkeep of the church. This piety diminished in the second half of the 19th century but later revived again. The determination to keep religious life alive led to the demand to settle Franciscans here; this was accomplished with the construction of the church in Piroskaváros district. This also made it possible to provide pastoral care for the faithful living on scattered farms.

The history of a place also has sacral elements. This is especially true in Csongrád because of the veneration of Mary; its last manifestation of national significance was the Tisza Marian Days held in Csongrád in 1947, honoured with the personal presence of Cardinal József Mindszenty, Prince Primate and Archbishop of Esztergom.

But the present Saint Roch church was the core of the ancient settlement as it began to recover from the Turkish occupation. Because there are many different traditions regarding the church and strong emotional attachment to it, the authors' work can be a very important point of reference. This goal is served by the variety of approaches; the authors did not use only written sources but also oral tradition and tangible relics. An important part of the work is the object catalogue and illustrations, taking stock of the material evidence of the church's rich history.

Csongrád once belonged to the Diocese of Vác; it was one of its important settlements and parishes. This is why the present work is a substantial contribution to the history of the diocese. I warmly recommend it to the attention of readers.

Vác, 30 July 2016.

DR. VARGA Lajos
váci segédpüspök / Coadjutor Bishop of Vác